

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

Стаття присвячена проблемам визначення правової природи міжнародного комерційного арбітражу й арбітражної угоди. Генезис інституту МКА свідчить, що існує декілька наукових підходів до теоретичного обґрунтування МКА. Незважаючи на достатньо розвинену систему останнього, різні його доктрини пов'язують питання про природу арбітражної угоди з підставами його застосування. Теорія цивільного процесуального права містить декілька визначень правової суті арбітражу.

Ключові слова: арбітражна угода, міжнародний комерційний арбітраж.

Практика міжнародного економічного й науково-технічного співробітництва показує, що більшість правових спорів, що виникають при виконанні зовнішньоекономічних контрактів, вирішується міжнародним комерційним арбітражем (далі – МКА), який отримав широке визнання і престиж якого неухильно зростає [Див.: 12, с. 3; 20, с. 25; 18, с. 15]. Важливе теоретичне значення мають існуючі теорії МКА, що розкривають його правову природу [17, с. 79].

Генезис інституту МКА свідчить про наявність різних доктринальних підстав теоретичного обґрунтування останнього. Цілком очевидно, що, незважаючи на достатньо розвинену систему МКА, існують різні його доктрини, пов'язані з питанням про природу арбітражної уго-

ди як єдиної підстави його застосування. Активний розвиток теорії МКА відбиває процеси національного, міжнародно-договірного регулювання й уніфікації його правил.

Питання про правову природу арбітражу, як і арбітражної угоди, ще й нині залишається дискусійним у теорії та практиці міжнародного цивільного процесу. Учені-процесуалісти Західної Європи, США, як і вітчизняні науковці (В. М. Ануров, Л. П. Ануфрієва, С. Н. Лебєдєв та ін.) ось уже понад 150 років намагаються визначити природу арбітражу з юридичної точки зору. Належне тлумачення природи МКА фактично віддзеркалює його роль у правовій системі, до того ж сприяє реформуванню внутрішнього законодавства про арбітраж, забезпеченню розви-

тку співробітництва держав у цій царині [Див.: 7, с. 28; 8, с. 115; 14, с. 115; 15, с. 65; 16, с. 22,23; 17, с. 79].

У наявності є декілька поглядів на з'ясування правової суті арбітражу в цілому й арбітражної угоди, зокрема, – договірна, процесуальна, змішана й автономна теорії.

Договірна теорія правової природи арбітражу сформувалася на початку ХХ ст., в рамках якої розгляд справи арбітражем кваліфікується як звичайний цивільно-правовий договір. Один із прихильників договірної теорії В. Хегер писав, що третейське провадження не підходить під поняття «цивільний процес», тобто надання в силу згоди сторін відповідним особам можливості вирішити правовий спір як суто цивільний юридичний правочин, сам же процес тільки завершує цивільні правовідносини [3, с. 46]. Цей науковець виходив з того, що в результаті розгляду справи й ухвалення рішення третейським судом відбувається трансформація основного правовідношення, що стало предметом третейського розгляду, в нове, права й законні інтереси сторін якого захищаються державою у спрощеному порядку (примусове виконання рішення третейського суду). Сам процес третейського розгляду тільки завершує єдине цивільне правовідношення. У цьому ви-

падку можна вести мову про виникнення охоронювальних правовідносин [5, с. 386].

Прихильники цієї теорії вважають, що сторони, укладаючи арбітражну угоду, зобов'язуються виконати всі вимоги, що можуть з неї випливати, в тому числі й арбітражне рішення. Арбітражна угода й арбітражне рішення розглядаються як 2 частини єдиного договору – договору про арбітраж [6, с. 470].

Договірна теорія обґрунтовувалася й тим, що провадження справи в арбітражі є завершальною стадією в розвитку основного спірного матеріального правовідношення. І. В. Гетьман-Павлова стверджує, що за своєю юридичною природою МКА у цілому подібний цивільно-правовому правочину, тому наявність у ньому іноземного елемента породжує колізійне питання, що вирішується на підставі загальних колізійних принципів договірних зобов'язань. У зв'язку із цим питання про визнання дійсності арбітражної угоди й арбітражного рішення не викликає сумнівів. Усі стадії арбітражу – це частина єдиного процесу. Саме цим і визначається єдиний статус арбітражу й те, що всі колізійні питання, пов'язані з даним арбітражем, мають визначатися єдиною колізійною прив'язкою [11, с. 376].

У рамках договірної теорії сформувалися 2 усталених підходи: (а) арбітраж і арбітражна угода кваліфікуються як особливі види контракту; (б) арбітражне рішення – це мирова угода. У силу цього прихильники даної теорії розцінювали арбітражну угоду й арбітражне рішення як 2 стадії однієї й тієї ж дії, спрямовані на досягнення спільної мети – ухвалення арбітражного рішення. С. Адам, прихильник договірної теорії арбітражу, писав, що сторони через арбітражне рішення немов би зобов'язуються в подальшому виконати майбутнє арбітражне рішення. В арбітражному рішенні виявляється воля сторін [1, с. 34].

Що стосується конструкції арбітражу як мирової угоди, згадаймо, що вона зазнала критики ще на початку ХХ ст. з боку О. П. Волкова, який указував, що мирова угода, на відміну від арбітражного рішення, є результатом компромісу і взаємних поступок сторін. Арбітри ж ухваляють свої рішення незалежно від того, чи готові учасники спору піти назустріч один одному, якщо тільки вони не згодні будуть укласти мирову угоду [10, с. 89].

Проти цього заперечували інші правники. Заслугує на особливу увагу точка зору П. Браше, який підкреслював, що головне в арбітражі – це те, що спір припиняється в резуль-

таті нового визначення правовідносин сторін на договірних засадах і невтручання в цей процес судової влади [2, с. 81].

Другий підхід у межах договірної теорії виник через привабливість інституту дружніх посередників і вирішення спору по справедливості. У цьому аспекті договірна теорія правової природи МКА послужила фундаментом для обґрунтування інституту вирішення спору сторін арбітрами «дружніми посередниками» (*amiable compositeurs*) й інституту вирішення спору по справедливості (*ex aequo et bono*). Найбільшу чисельність прихильників ця теорія знайшла у Німеччині. Її основні положення сьогодні підтримані деяким вченим. Наприклад, А. В. Цихоцький підкреслює, що третейський розгляд справи – це не судочинство, а посередництво, засноване на цивільно-правовому договорі про встановлення прав [22, с. 66].

Отже, в силу того, що в підґрунті арбітражної угоди лежить воля сторін передати спір на розгляд в арбітраж, договірний характер такого правочину визначає договірну природу й самого арбітражу. Вихідною позицією цієї теорії є те, що арбітраж, як інструмент вільного підприємництва, є договірно-правовим інститутом. Основне положення договірної теорії по-

лягає в тому, що арбітражна угода, як підстава передачі спору на розгляд арбітражу, належить до звичайного цивільно-правового правочину.

Із розвитком доктрини МКА формувалась і його процесуальна теорія. Арбітраж, на думку прихильників останньої, – це особлива форма відправлення правосуддя. Здійснення судочинства – функція держави, а якщо вона дозволяє сторонам звертатися до арбітражу й погоджується в таких випадках припинити діяльність своїх судових установ, це означає, що зміст арбітражу полягає у здійсненні публічно-правової функції [15, с. 88]. Згідно із цією теорією арбітри, як і судді, є непідконтрольними сторонам за договором і незалежними від них, а їх компетенція, як і компетенція державних судів, узгоджується з волею відповідної суверенної держави, що закріплено в її законодавстві.

Арбітражна угода прихильниками цієї теорії розглядається як угода процесуального характеру, спрямована на усунення юрисдикції державного суду (де-рогаційний ефект). Рішення третейського суду становить собою акт, що виражає владний припис і має таке ж юридичне значення, як і судові рішення. На відміну від договору, арбітражне рішення може бути переглянуто,

змінено апеляційним судом (за законодавством деяких країн це дозволено), що, на думку А. І. Мінакова рішуче підтверджує його природу саме судового рішення, а не договору [17, с. 35].

У рамках процесуальної теорії сформувалися 2 основних напрямки. По-перше, це теорія «акта юрисдикції» – судового рішення, зміст якого полягає в тому, що перед арбітрами стоїть завдання вирішити спір та ухвалити рішення, що розглядається як акт юрисдикції; по-друге, теорія «делегування», яка заснована на тому, що джерелом повноважень арбітрів є право держави, в якому провадиться арбітражний розгляд [8, с. 323].

Не заперечуючи основоположне, принципове значення арбітражної угоди для всього механізму арбітражу в цілому, дехто з фахівців пояснює значення своїх суджень наступним чином. Арбітражна угода має надавати арбітрам певні повноваження. Але коли вони вже надані, арбітраж діє в межах завдань, поставлених перед ними. При цьому він наділений абсолютною свободою, а арбітражна угода більше не має ніякого впливу на винесення арбітрами рішення [4, с. 45].

Для представників процесуальної теорії визначальними є процесуальні елементи, властиві арбітражу. Основні положення

цієї теорії зводяться до визнання останнього особливою формою державного правосуддя й відокремлення арбітражного рішення від арбітражної угоди. Характерним у цій теорії про правову природу МКА є те, що його юридична природа визначається залежно від того, заради чого формуються такі арбітражі, що відбивається на вирішенні спорів. Арбітражна угода розглядається як угода процесуального характеру, предметом якої є усунення юрисдикції державного суду щодо певного спору. При цьому низка питань арбітражного процесу (щодо недійсності арбітражної угоди, компетенції арбітражу, виконання й визнання арбітражного рішення, застосування права тієї чи іншої держави, на території якої відбувається арбітражний розгляд тощо) може бути вирішена тільки за участі державних судових органів [8, с. 115]. Прихильники процесуальної теорії заперечують саме існування міжнародного арбітражу. Будь-який арбітраж, як вважає А.Г. Котельников, є національним, а джерелом його існування – принцип *lex arbitri* [13, с. 13].

Із процесуальної теорії впливають наступні практичні й теоретичні висновки. По-перше, під час вирішення всіх правових питань, що стосуються третейського суду, зокрема, арбітраж-

ної угоди, застосовується право держави, в якій вони розглядаються, і виключається можливість застосування зарубіжного права. По-друге, арбітражному рішенню притаманні властивості, характерні і для судового рішення. У силу цього підходи до виконання арбітражних рішень мають бути такими ж, як і до виконання судових рішень.

У результаті розвитку теорій щодо правової природи МКА на початку 50-х років ХХ ст. формується ще одна позиція, відповідно до якої арбітраж трактується як інститут, наділений і процесуальними, і матеріально-правовими елементами. Це змішана теорія (*sui generis*), яка однаково враховує наявність в арбітражі як договірно-правових, так і процесуально-правових елементів [6, с. 470].

Змішана теорія правової природи арбітражу розглядалася на 44 сесії Інститутом міжнародного права у квітні 1952 р., де було прийнято резолюцію, що констатувала наступне: «Хоча арбітраж існує в силу співпадаючих волевиявлень сторін, що виявляються в арбітражній угоді, але виходячи з правової природи інституту *sui generis*, арбітраж не може бути врегульований у міжнародних відносинах одним законом (прив'язкою) і наділений характером, потребуючим застосу-

вання процесуального права». Поділяли позицію змішаної теорії природи арбітражу С. М. Лебедев, А. Д. Кейлін та інші вчені. Вони вважали, що арбітраж у цілому є складним комбінованим явищем, яке бере свій початок у цивільно-правовому договорі і стає процесуально ефективним на підставі конкретного національного законодавства [14, с. 124].

Деякі їх однодумці вважають, що такий підхід дозволяє забезпечити застосування не тільки власного права тієї держави, де проходить арбітражний розгляд, а й іноземного права, до якого відсилає колізійно-правова норма. У цьому випадку можна вести мову про ситуацію розщеплення колізійних прив'язок, коли до єдиної арбітражної угоди застосовуватиметься комплекс колізійних норм стосовно форми угоди чи інших умов її дійсності, правосуб'єктності сторін та ін. Водночас питання взаємовідносин арбітражу й державного суду (наприклад, допустимість спору як предмета арбітражного розгляду, прийняття забезпечувальних заходів, доведення до виконання арбітражного рішення) мають вирішуватися на підставі процесуального права тієї держави, на території якої має місце арбітражний розгляд або де відбувається виконання арбітражного рішення.

Основний практичний висновок, який випливає зі змішаної теорії МКА, полягає в тому, що під час вирішення питань, пов'язаних з арбітражем, передбачається застосування як матеріального, так і процесуального права тієї чи іншої держави. Як указує С. М. Лебедев, суть цієї теорії полягає у визнанні за арбітражем статусу змішаного інституту, що містить елементи договірному порядку щодо його виникнення й елементи процесуально-правового порядку щодо свого юрисдикційного характеру. Як зазначає І. О. Хлестова, дана теорія відкриває широкі можливості для вирішення практичних питань, що виникають у діяльності зовнішньоторговельного арбітражу, полегшує уніфікацію арбітражних правил, тому що в цьому випадку можливо застосувати й *lege causae* і *lege fori* [22, с. 35].

У 60-х роках ХХ ст. виникла ще одна *теорія арбітражу* – *автономна*, автором якої є французький учений Ж. Рюбеллен-Девіші [5, с. 67]. Він вважав, що юридична природа МКА може бути визначена тільки з урахуванням його цілей і реальної користі, тобто гарантій, необхідних сторонам, щоб не звертатися до державного суду. Арбітраж розглядається ним як *per se* (сам по собі, по суті). На переконання послідовників цього науковця, справжня юридична природа

МКА полягає в тому, що він є оригінальною схемою, вільною від договірних і процесуальних елементів, що дозволяє забезпечити швидкість розгляду справ і гарантії, на які претендують сторони [5, с. 67].

О. О. Виноградова вважає, що автономна теорія третейського суду за своєю суттю не є теорією його правової природи й має право на самостійне існування разом з визнанням теорії *sui generis*. У зв'язку із цим нею було запропоновано своє розуміння автономної теорії третейського суду, що має декілька рівнів: (а) як міжнародно-правової; (б) як національного законодавства і (в) локальних правових актів. На кожному із цих рівнів на підставі інформаційного обміну проходить як би селекційний відбір сучасних норм і правил організації й діяльності третейського суду [9, с. 22].

Відмітимо, що автономна теорія була розроблена для обґрунтування природи і принципів діяльності МКА, що виражається в денационалізації арбітражу, а також для визнання необмеженості автономії волі сторін у виборі правових і процесуальних норм. Оскільки ця теорія не ставить за мету пояснити природу внутрішнього третейського суду, її не слід розглядати як альтернативу іншим теоріям юридичної природи арбітражу.

Теорія автономності арбітражу виникла зовсім недавно, викликавши у деяких фахівців судження про те, що автономність не є теорією правової природи третейського суду, хоча ця концепція була детально вивчена і значною мірою прийнята багатьма національними законами, регламентами постійно діючих арбітражних установ і виражена в концепціях щодо арбітражу. Ця теорія пов'язана з доктриною *Kompetenz-Kompetenz* («компетенція компетенції»), яка не може бути зведена лише до теорії автономності. Цей висновок походить з аналізу ст. 16 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», згідно з якою третейський суд може сам прийняти постанову про свою компетенцію, в тому числі стосовно будь-яких заперечень щодо наявності або дійсності арбітражної угоди.

Наприкінці ХХ ст. розглядається запропонована в недавніх зарубіжних дослідженнях (Е. Сазьє, Хон-Лін Ю) *теорія концесуальна (іммунітету арбітражу)* першочергово висунута її авторами у спробі пояснити цей феномен. Її представники акцентують увагу на тому, що діючий механізм і, можливо, в майбутньому його автономний характер можуть бути забезпечені тільки шляхом одночасної й одноставної концесії суверені-

тету з боку багатьох держав на користь сторін, арбітрів і самого юрисдикційного механізму МКА. Концесія не тотожна делегуванню, оскільки (а) передані повноваження у самої держави не зберігаються; (б) арбітраж засновує свої повноваження не на владі делегуючого органу, а на першочерговій зробленій поступці й діє від свого імені; (в) одностороннє припинення концесії є порушенням державою своїх міжнародних обов'язків; (г) рівень концесії (наприклад, сфера арбітрабельних спорів) за браком чіткого міжнародно-правового регулювання може змінюватися; (д) для забезпечення ефективності арбітражу доречно, щоб цей рівень був приблизно однаковим, чого й намагаються досягти міжнародні організації, за пропагандою одностайного використання діючих міжнародних договорів, прийняття типового законодавства та ін. [13, с. 30].

Проаналізувавши наукові підходи теорій МКА до визначення правової природи можемо дійти висновку, що єдиного підходу щодо її визначення не існує. Як і в договірній, так і в процесуальній теорії є суперечності, що не дозволяють однозначно відповідати на запитання, в чому ж полягає правова природа МКА.

Основне практичне значення договірної теорії полягає у вирішенні всіх питань організації

та діяльності третейського суду на базі цивільного права. Процесуальна, навпаки, спрямовує на використання процесуального права за всіма питаннями, що стосуються МКА.

Недоліком змішаної можна вважати брак чіткого бачення меж матеріально-правового і процесуально-правового компонентів. Здійснені спроби провести чітке розмежування між цими елементами (Дж. Роберт, Л. П. Ануфрієва, В. М. Ануров та ін.) призвели до різних, іноді протилежних результатів. Ця теорія теж не завжди здатна дати відповіді стосовно виникаючих практичних проблем (приміром, про перехід прав за арбітражним застереженням у зв'язку з уступкою права вимоги за основним договором та ін.) [Див.: 7, с. 38; 8, с. 144].

Із розглянутих підходів щодо визначення природи арбітражу й арбітражної угоди більш обґрунтованою вбачається змішана теорія. Вона враховує найбільшу кількість тих особливостей і рис, які має арбітраж як правове поняття, набагато більше, ніж інші теорії, віддзеркалює суть арбітражу як засобу вирішення спору. З урахуванням цього можна констатувати, що на арбітражну угоду має поширюватися загальне вчення про договірні зобов'язання цивільного права в силу того, що вона

становить собою двосторонній або багатосторонній акт (договір) суб'єктів цивільного права, в підґрунті якого лежить свобода волевиявлення сторін та їх юридична рівність. Предметом арбітражної угоди виступають процесуальні питання, а її укладання має певні процесуальні наслідки. Ось чому цю угоду можна вважати цивільно-правовою лише з огляду на склад сторін і підстави її укладання, а процесуально-правовою – з огляду на її предмет і правові наслідки.

У силу наведеного визначення природи арбітражної угоди, правоздатності й дієздатності фі-

зичних і юридичних осіб щодо її укладення, умови дійсності цієї угоди, форми й порядок укладення мають регулюватися тими ж нормами цивільного права, якими регулюють і договори. Таку складову частину арбітражу, як арбітражна процедура в широкому її розумінні (від формування складу третейського суду до винесення рішення, а також відвід третейського суду з підстав непідсудності, оскарження чи скасування арбітражного рішення, процедура визнання й виконання арбітражного рішення) можна впевнено віднести до тих, що регламентуються процесуальним правом.

Список літератури: 1. Adam S. Jurisdictional problems in Internartional Commercial Arbitration: A Study of Belgian, Dutch, English, Sweden, Swiss, US., West German law / S. Adam. – Zurich, 1989. – 320 с. 2. Brachet P. De l'execution internationale des sentences arbitrales/ P. Brachet. – Paris, 1928. – 233 с. 3. Haeger W. Schiedsgerichte fur Rechtsstreitigkeiten der Handelswelt / W. Haeger. – Berlin, 1910. – 465 с. 4. Pillet A. Traité pratique de droit international privé. T. II / A. Pillet. – Paris, 1924. – 537 с. 5. Rubellin-Devichi J. L'arbitrage: nature juridique: droit interne et droit international prive / J. Rubellin-Devichi. – Paris, 1965. – 420 с. 6. Sauser-Hall G. L'arbitrage en droit international prive // G. Sauser-Hall. – Ann. Inst. Dr. Int'l. – 1952. – 47-II. – С. 469-480. 7. Ануров В. Н. Юридическая природа международного коммерческого арбитража / В. Н. Ануров. Вопр. теории и практики. – М.: Проспект, 2000. – 200 с. 8. Ануфриева Л. П. Международное частное право: учебник [в 3-х т.] – Т.3: Трансграничные банкротства. Международный коммерческий арбитраж. Международный / Л. П. Ануфриева. — М.: Изд-во БЕК, 2001. – 768 с. 9. Виноградова О. О. Правовые основы организации и деятельности третейского суда: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук / Е. А. Виноградова. – М., 1994. – 37 с. 10. Волков А. Ф. Торговые третейские суды: Историкодогматическое исследование / А.Ф. Волков. – Спб., 1913. – 113 с. 11. Гетьман-Павлова И.В. Международное частное право: учебник / И. В. Гетьман-Павлова. – М.: Изд-во «Эксмо», 2005. – 562 с. 12. Комаров В. В. Международный коммерческий арбитраж: моногр. / В. В. Комаров. – Харьков: Основа, 1995. – 300 с. 13. Котельников А. Г. Правовая природа арбитражного соглашения и последствия его заключения. автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук / А. Г. Котельников. – Екатеринбург, 2008. – 29 с. 14. Лебедев С. Н. Международное сотрудничество в области коммерческого арбитража. Международные конвенции, соглашения и другие документы по вопросам арбитража: моногр. / С. Н. Лебедев – М.: Изд-во Торг.-пром. палаты СССР, 1979. – 216 с. 15. Лебедев С. Н. Международный коммерческий арбитраж: компетенция арбитров и соглашение сторон: моногр. / С. Н. Лебедев. – М.: Изд-во Торг.-пром. палаты СССР, 1988. – 124 с. 16. Лебедев С. Н. Международный торговый арбитраж: учебник / С. Н. Лебедев. – М., 1965. – 300 с. 17. Минаков А. И. Арбитражные соглашения и практика рассмотрения внешнеэкономических споров: моногр. / А. И. Минаков. – М.: Юрид. лит., 1985. – 144 с. 18. Николукин С. В. Международный коммерческий арбитраж: моногр. / С. В. Николукин. –

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

М.: Юстицинформ, 2009. – 130 с. **19.** *Перетерский И. С.* Международное частное право: учебник / И. С. Перетерский, С. Б. Крылов. – М.: Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1940. – 205 с. **20.** *Притика Ю. Д.* Правові засади формування і функціонування міжнародного комерційного арбітражу в Україні: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук / Ю. Д. Притика. – К., 1997. – 27 с. **21.** *Хлестова И. О.* Арбитраж во внешнеэкономических отношениях стран – членов СЭВ: моногр. / И. О. Хлестова; ИГП АН СССР. – М.: Наука, 1980. – 160 с. **22.** *Цихоцкий А. В.* Теоретические проблемы эффективности правосудия по гражданским делам: моногр. / А. В. Цихоцкий. – Новосибирск: Наука. Сибирское предприятие РАН, 1997. – 392 с.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРИИ МЕЖДУНАРОДНОГО КОММЕРЧЕСКОГО АРБИТРАЖА Кравцов С. А.

Статья посвящена проблемам определения правовой природы международного коммерческого арбитража и арбитражного соглашения. Генезис института МКА свидетельствует, что существуют несколько научных подходов к теоретическому обоснованию МКА. Несмотря на достаточно развитую систему последнего, разные доктрины связывают вопрос природы арбитражного соглашения с обоснованием его применения. Теория гражданского процессуального права содержит несколько определений правовой сути арбитража.

Ключевые слова: арбитражное соглашение, международный коммерческий арбитраж.

MODERN THEORIES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION Kravtsov S. O.

The article is sanctified to the problems of decision of legal nature of international commercial arbitration and arbitration agreement. Genesis of institute of MKA testifies that different doctrine bases of theoretical ground of MKA are. Not having regard to the developed enough system last, there are the different doctrines related to the question about nature of arbitration agreement as an only founding of his application. The theory of civil judicial law contains a few decisions of legal essence of arbitration.

Key words: arbitration agreement, international commercial arbitration.

Надійшла до редакції 20.01.2012 р.

УДК 342.9:349.415(477)

В.І. Ремінний,
*здобувач при кафедрі
адміністративного права
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого», м. Харків*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНТРОЛЬНО– НАГЛЯДОВИХ ОРГАНІВ З ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Проведено аналіз змін і доповнень до Земельного кодексу України, інших нормативних актів, що регулюють відносини у сфері використання й охорони земель. Розглянуті заходи впливу, що застосовуються до порушників земельного законодавства, відповідно до КУпАП та КК України.

Ключові слова: порушення земельного законодавства, проект землеустрою.